

Matti Hakulinen

Kirjoitus on julkaistu saman sisältöisenä ja uudelleen taitettuna kirjassa *Kiven henki, Saimaan ammattikorkeakoulun julkaisuja, Sarja D: Muita julkaisuja II, I. painos, 2011.*

Kiven henki matkustaa

Soutuveneemme lipui hiljalleen lähes tyynen vedenpinnan päällä ja samalla yritimme tähystellä norppia, äkkiä perätuholta napsahti kirkkain nappisilmin kysymys:
- Ukki, heitetäänkö sinun tuhkasi sitten Saimaan norpille?
Viisivuotias oli tulkinnut ja tehnyt yhteenvedon aiemmin kuulemistaan keskustelun sirpaleista.

Kuva NASA

Monet ihmiset työstävät jotain asiaa lähes koko elämänsä ajan. Minulla se on Saimaa. Kun Järvi- Suomea ei voi olla ilman melko tasaista mutta pikkupiirteissään vaihtelevaa ikivanhaa kallioperää, maankamara ja sen vaivaiset siruset, isommatkin kivet sekä lohkarit ja kalliit ovat minulle tuttuja, kuka vähemmän tai enemmän.

Maankamara, kalliit ja maakerrokset sekä niiden päällä lepäävät vedet, veden pinnalla leikkivät muikkuparvet ja ilta-auringon punertama rannan kalliomaalaus kantavat Kiven

henkeä alkuräjähdyksestä lähes 14 miljardin vuoden takaa. Sieltä ovat peräisin tyynellä vedenpinnalla keikkuvan norpanpäänkin atomit.

Alkuräjähdyksessä syntyi kaikki materia, joka jatkuvasti matkaa maailmankaikkeudessa enimmäkseen laajentuvassa tilassa. Alkuaineet muodostuivat alkeishiukkasista. Pikkuhiljaa vuosimiljoonien kuluessa alkuaineista muodostui yhdisteitä, olosuhteista riippuen enimmäkseen kiinteää kiveä: pölyä, mutta myös kaasua ja nesteitä. Kaasukiekosta kiinteytyi yli neljä miljardia vuotta sitten maapallo, Kivien hengen eräs mutta tuskin ainoa tyyssija. Kukapa tietää?

Trilobiitti fossiili,
Himalajan vuoristo

Eräät Maan vanhimmista kivistä ovat Suomen kallioperässä nähtävissä. Niiden ikä on yli kolme miljardia vuotta. Lähes saman ikäisiä ovat vanhimmat solut. Solut rakentuivat kivien atomeista enimmäkseen hiilestä, vedystä ja hapesta, mutta raskaampaakin ainesta kuten fosforia, rautaa, kalsiumia, magnesiumia ym. on ravinteina solujen rakenteissa.

Käänteentekevää oli kun sinibakteerit oppivat auringon valon avulla yhteyttämään ilmakehän hiilidioksidin ja veden kasvavaksi solumassaksi. Solut siirsivät väistyessään mukanaan hiiltä valtamerten pohjille. Tällöin vapautui runsaasti happea ilmakehään, joka aluksi saosti kemiallisesti vapaan raudan paksuiksi rautaoksideiksi. Näistä kerrostumista ihmiset muokkaavat terästä uskomattomiin tarpeisiinsa. Onneksi tavaraa riittää. Meren paksuihin sedimentteihin kerrostui myös sitä ainesta, jota me fossiilisenä energiana

halukkaasti nykyisin käytämme, koska emme osaa riittävästi käyttää hyväksemme auringon lähes ehtymätöntä säteilyä.

Hapen määrä ilmassa lisäsi elämän mahdollisuuksia. Pian kehittyi aitotumallisia soluja. Näistä elämä räjähti kambriaudella noin 550 miljoonaa vuotta sitten. Elämää kantoivat lukemattomat monisoluiset ja -tuntoiset eliöt, kuten trilobiitit. Atomit kiersivät eliöstä toiseen, osa kerrostui meren sedimentteihin. Sedimenttejä kerrostui yhä enemmän, metrejä, satoja metrejä, kilometrejä. Kovassa paineessa ja lämmössä kemialliset yhdisteet kovettivat maa-aineksen ja niiden mukana meren eliöt ja kasvit fossiileiksi. Nämä kiven kiertokulku siirsi usein vedenpinnan yläpuolelle korkeiksi vuoriksi. Vuorten historia on lyhyt vain muutama kymmenen miljoonaa vuotta. Ne rapautuvat ja niiden kiviaines kulkeutuu alaspäin ja lopulta valtamerten syvänteisiin odottamaan uutta vuorten poimuttumista.

Kummakivi,
Ruokolahti

Kiven hengen sampo on mannerlaattojen herkeämätön liike. Se luo jatkuvasti uutta elinympäristöä kasveille ja eläimille. Laatat pirstovat ja liittävät mantereita, ne nostavat vuoristoja ja meren saaria. Liikkeiden aiheuttamat maanjäristykset halkovat ja rikkovat pienempiäkin kallioita ja tulivuoret työntävät laavaa uusiksi saariksi ja kukkuloiksi sekä nostattavat kivituhkaa laajoillekin alueille maan peitoksi. Ilman mannerlaattojen jatkuvaa liikettä Maan pintaa peittäisi yksitoikkoisesti muutaman kymmenen metrin syvyinen valtameri. Luonto olisi vakaa, mutta lähes muuttumaton. Maankuoren liikkeet muuttavat ilmastoa, säätä, aiheuttavat jääkausia ja muokkaavat siten luonnon elinympäristöä - asettelevat keikkuvia kiviäkin.

Laattojen liikkeet ja muut maankamaran muutokset pilkkovat elinympäristöjä pakottavat lajit muuttumaan ja kehittymään, syntyä uusia lajeja, vaikka toisia häviääkin. Saimaalla uusi tulokas on norppa, joka sukeltaa täällä Itämeren norpan reliktinä. Ennättääkö norppa kehittyä omaksi lajikseen?

Kesällä 2010 soutelin Puumalassa Saimaan Ummistonselällä, oli aivan tavallinen elokuun päivä, norppia ei näkynyt, kuikat raakkuivat ryhmissä, vene lipui Maksasaaren kalliomaalauksen ohi itään Hiekkaniemen kivikautista asuinpaikkaa kohti. Tällä kertaa en käynyt maalauksella. Kohautin kokan Hiekkaniemen vastapäiseen nimettömään niemeen. Ajattelin käydä harjun päällä vilkaisemassa niitä metsätraktorin uria, joista olin aiemmin kesällä löytänyt kvartsisilppua, jälkiä kivien työstämisestä. Astelin mäelle, yöllä oli satanut ja sade oli huuhtonut kuuman kesän pölyt kivien päältä. Erityisesti valkeat kvartsikivet erottuivat hyvin. Kvartsinpalat antavat viitteitä kivikauden elämästä, ne eivät ole kovin harvinaisia, mutta niiden löytäminen vaatii pientä harjaantumista. Kvartsin keräily on kuin kantarellien poimimista. Vaativampaa on löytää keramiikan palasia, ne sulautuvat ruskeina maa-ainekseen ja kiviin.

No jopas, yhtä - äkkiä pilkisti maassa isompi kvartsipala. Pomiessani sen kämmenelle lähempään tarkasteluun mieleni täytti lämpö. Pala ei ollut pelkkä kiven työstölastu vaan käyttöesine. Tätä noin peukalon mittaista kvartsideistä esi-isäni käytti ehkä kalanperkaukseen ehkä nahkan kaavintaan. 6000 vuotta vanha muinaisranta on löytöpaikalla noin seitsemän metriä nykyisen Saimaan vedenpintaa korkeammalla.

Tuntui jännittävältä pitää käsissä niin vanhaa esinettä. Menneisyys tuntui todelliselta, vaikka samalla saavuttamattomalta. Kivi toi menneisyyden ehkä pari askelta lähemmäksi, se oli kuin vedenkalvo, jonka läpi kuvastui jotain, mutta samalla näky oli peruuttamattomasti tavoittamattomissa.

Oli mukava löytää jotain niinkin ainutlaatuista. Kvartsiveitsi oli hyvin muotoiltu, tarkoituksenmukainen ja miellyttävä katsoa, kauniskin. Veistä kesäillan hiljaisuudessa katsellessa heräsi sopukoissani jotain syvempää, ehkä pyhyttä.

Olen joskus miettinyt sen jälkeen ja ehkä ennenkin edellyttäisikö pyhyden kokeminen ymmärrystä vai olisiko parempi ettei ymmärrä. Olen kallistunut enemmän ymmärryksen suuntaan. Mutta pilaako syvällinen ymmärtäminen pyhyden tai esteettisyyden kokemisen? Pitääkö tai voidaanko niitä ylipäätään selittää? Vai olisiko parempi vain elää ja tuntea. Kenties ei ainakaan pelkästään selittää.

Harmikseni jouduin luovuttamaan veitsen säännösten mukaan Museoviraston varastoon. Varastossa veistä tuskin osataan arvostaa, vaikka siellä jos missä Kiven henki leijailee, onhan siellä säilössä lukemattomia vastaavia ja parempiakin kiviesineitä.

Noin 6000 vuotta vanha Piinalle,
Taipalsaari

Jalostuiko Kiven henki sittenkin vasta ihmisen myötä? Monet eläimet käyttävät esineitä, myös kiviä työkaluina, mutta vain ihminen osaa tehdä työkalun, kivistäkin.

Kivistä muotoiltu veistos tai vaikkapa leikkikalu on kuitenkin vielä jotain muuta kuin kivistä tehty työkalu. Ensimmäiset muotoillut kiviveistokset ovat jo kymmeniä tuhansia vuosia vanhoja. Ne syntyivät ja kehittyivät yhdessä ihmisen kanssa.

On sama minne maallinen majamme sijoitetaan - Kiven henki on turvassa, se jatkuu atomien jakaantuessa ja siirtyessä uusiin kasveihin, eläimiin; Saimaan norppiin...kohti seuraavaa alkuräjähdyttä.

Missä Kiven henki matkaa sadan vuoden, sadantuhannen tai miljoonan vuoden kuluttua? Uskallan ajatella vain kuudentuhannen vuoden päähän. Se on kiviveitseni ikä. Ketkä mahtavat olla kuuden tuhannen vuoden kuluttua töitämme ihmettelemässä?

Kuva NASA